

KS. EDWARD WALEWANDER

Lublin

GŁÓWNE KIERUNKI BADAŃ INSTYTUTU PEDAGOGIKI KUL

Uprawianie pedagogiki jako dyscypliny naukowej ma na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim tradycję sięgającą początków tej uczelni w 1918 r. Studia pedagogiczne na KUL zaczęły rozwijać się tak szybko, iż w roku akademickim 1920/21 musiało nastąpić ich zróżnicowanie. Powstało wtedy Studium Pedagogiczne oraz Instytut Pedagogiczny, który był przeznaczony dla studentów III i IV roku, by mogli uzyskać przygotowanie pedagogiczno-zawodowe, niezbędne dla nauczycieli szkół średnich¹. W 1933 r. Uniwersytet otrzymał prawo nadawania stopnia magistra na wydziałach świeckich. Tym samym absolwenci pedagogiki otrzymywali dyplomy magistra filozofii w zakresie pedagogiki.

W latach 1918-1939 toczyła się w środowisku pedagogów szeroka dyskusja na temat teorii wychowania, którą rozumiano głównie jako teorię procesu wychowania. Pogląd taki reprezentował m.in. pierwszy kierownik Studium Pedagogicznego w KUL, historyk wychowania prof. Zygmunt B. Kukulski². Później zagadnienie to podjął Stefan Kunowski, ówczesny asystent Kukulskiego. Rezultatem tych badań jest książka Kunowskiego *Proces wychowawczy i jego struktury. Temperament, indywidualność, charakter, osobowość* (Lublin 1946).

Po II wojnie światowej wznowiono studia pedagogiczne w KUL i istniały one do czasu likwidacji przez władze PRL w 1956 r. W latach 1944-1956 studia pedagogiczne w Polsce odbywały się jedynie w Wyższych Szkołach Pedagogicznych. Tytuł magistra filozofii w zakresie pedagogiki można było uzyskać jedynie w KUL. Nic dziwnego, że dzięki temu nastąpił duży napływ kandydatów. Doprowadziło to do wyodrębnienia się trzech specjalizacji: pedagogiki i dydaktyki, historii wychowania

---

¹ J. M a r i a ń s k i, *Wydział Nauk Społecznych*, [w:] *Księga pamiątkowa w 75-lecie Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. Wkład w kulturę polską w latach 1968-1993*, red. ks. Marian Rusecki, Lublin 1994, s. 344-346.

² Myśli te rozwija w książce *Główne momenty myśli i badań pedagogicznych*, Lublin 1923; por. też wspomnienia absolwenta KUL Kazimierza Andrzeja Jaworskiego pt. *Koniec seansu*, wydanych w Lublinie w 1970 r., s. 42-57 oraz s. 111-112, 122.

i szkolnictwa, psychologii wychowawczej i rozwojowej. Stan ten trwał do zniesienia studiów pedagogicznych na KUL w 1956 r.

Przez następnych 25 lat (1956-1981) prace Instytutu Pedagogicznego ograniczały się do funkcjonowania jednej tylko ogólnouniwersyteckiej katedry międzywydziałowej. W 1981 r. reaktywowano pięcioletnie studia pedagogiczne na Wydziale Nauk Społecznych. Obecnie obok zajęć dziennych prowadzone są studia eksternistyczne i zaoczne w filii Wydziału Nauk Społecznych w Stalowej Woli. W 1997 r. Instytut Pedagogiki uzyskał z Centralnej Komisji Kwalifikacyjnej prawo do nadawania doktoratów, co mogło dokonać się po uzyskaniu wymaganej liczby samodzielnych pracowników naukowych.

Problematyka badawcza instytutu koncentruje się na takich dyscyplinach, jak pedagogika i dydaktyka ogólna, pedagogika specjalna, pedagogika opiekuńcza, pedagogika porównawcza oraz historia wychowania.

W ramach **Katedry Pedagogiki Ogólnej**, kierowanej przez ks. prof. Mariana Nowaka, skupiono uwagę głównie na problematyce wychowania, teorii w pedagogice, kierunkach pedagogiki, a także wychowania w rodzinie i szkole. Wydano wiele pozycji książkowych; są to m.in.: *Z badań nad rodziną* (red. T. Kukołowicz, Lublin 1984); *Pomoc rodzinie niepełnej*, red. T. Kukołowicz (Sandomierz 1988); *Troska Kościoła o rodzinę w Polsce*, red. T. Kukołowicz (Warszawa 1992); M. Nowak, *Podstawy pedagogiki chrześcijańskiej* (Lublin 1995); Z. Matulka, *Samowychowanie chrześcijańskie* (Toruń 1995); *Szkoła-nauczyciel-uczeń*, pod red. Teresy Kukołowicz (Stalowa Wola 1996, wyd. II); *Teoria wychowania*, praca zbiorowa (Stalowa Wola 1997, wyd. II); *Pedagogika ogólna. Problemy aksjologiczne*, pod red. T. Kukołowicz, ks. M. Nowaka (Lublin 1997); T. Kukołowicz, *Rodzina wychowuje* (Stalowa Wola 1998, wyd. II); M. Nowak, *Podstawy pedagogiki otwartej* (Lublin 1999).

Katedrą Dydaktyki Ogólnej kieruje prof. Krystyna Chałas. Badania w tej katedrze skupiają się wokół problematyki systemu wychowawczo-dydaktycznego szkoły i klasy autorskiej oraz teoretycznych i praktycznych przesłanek konstruowania programów nauczania i wychowania. W ramach katedry prowadzony jest – w fazie badań pilotażowych – eksperyment pedagogiczny dotyczący efektywności metody projektów w kształceniu studentów oraz nauczycieli. Podejmuje się też działania nad tworzeniem nowych warsztatów badawczych przez podejmowanie przez studentów inicjatyw edukacyjnych. W tym celu utworzono Korespondencyjny Klub Promocji talentów dla dzieci ze środowisk wiejskich. Wydano kilka pozycji książkowych: *Mikrosystem klasy autorskiej*, red. K. Chałas (Lublin 1997); *Edukacja ekologiczna*, red. K. Chałas (Lublin 1997); K. Chałas, *W poszukiwaniu pedagogii szkoły wiejskiej* (Lublin 1997); K. Chałas, M. Dudek, *Ja – Zawód – Świat Pracy* (program wraz z podręcznikiem dla ucznia zatwierdzony przez MEN), (Lublin 1998).

W **Katedrze Pedagogiki Specjalnej**, którą kieruje prof. Kazimiera Krakowiak, badania prowadzi się m.in. nad profilaktyką przestępczości nieletnich, problematyką ofiar przestępstw oraz zagadnieniem nadzoru kuratorów sądowych. Katedra prowadzi także badania nad komunikacją językową osób niesłyszących. Są to: strategie przewycięzania barier w komunikacji językowej między osobami niesłyszącymi a słyszącymi, neuropsychologiczne wspomaganie mowy i metodyka kształcenia języka dźwiękowego z zastosowaniem fonogestów, opis warstwy wyrażania polskiego języka migowego. Z prac opublikowanych w ramach tej katedry warto wymienić następu-

jące pozycje: Z. Ostrihanska, *Losy uczniów nieprzystosowanych społecznie* (Warszawa 1996); *Osoba niepełnosprawna i jej wartość w społeczeństwie*, red. D. Kornas-Biela (Lublin 1991); D. Kornas-Biela, *Wokół początków życia* (Warszawa 1993); D. Kornas-Biela, *Psychologiczne problemy poradnictwa genetycznego i diagnostyki prenatalnej* (Lublin 1996); T. Ożog, *Materiały do psychologii* (Lublin 1996). Prof. K. Krakowiak opublikowała m.in. *Fonogesty. Gesty wspomagające odczytywanie wypowiedzi z ust. Poradnik dla logopedów, nauczycieli, rodziców dzieci niesłyszących* (Lublin 1986); *Materiały do ćwiczeń z fonetyki z elementami fonologii. Poradnik metodyczny dla nauczycieli* (Lublin 1988); *Praktyczna nauka fonogestów* (Lublin 1988); *Fonogesty jako narzędzie formowania języka dzieci z uszkodzonym słuchem. Komunikacja językowa i jej zaburzenia* (Lublin 1995) oraz wraz z J. Sękowską: *Mówimy z fonogestami: przewodnik dla rodziców i przyjaciół młodzieży z uszkodzonym słuchem* (Warszawa 1996); *W sprawie kształcenia języka dzieci i młodzieży z uszkodzonym słuchem* (Lublin 1998).

Katedra Historii Wychowania, kierowana przez prof. Piotra Sacha, zajmuje się głównie dziejami wychowania w Polsce. Prof. S. Litak jest redaktorem serii wydawniczej pt. *Prace z historii szkolnictwa w Polsce*, w której rozpoczęto druk wielotomowego cyklu dziejów szkół w Polsce. Tom I to praca s. R. Gąsior i s. T. Matuły, *Szkoła Sióstr Prezentek w Krakowie w latach 1627-1918* (Lublin 1998). Dochodzi tu do głosu także tematyka do niedawna prawie całkowicie nieobecna w literaturze polskiej, a dotycząca roli Kościoła i katolicyzmu w dziedzinie wychowawczej. Ponadto prof. Grażyna Karolewicz opublikowała prace: *Nauczyciele akademicki KUL w okresie międzywojennym* (Lublin 1996, wyd. II), *Franciszek Skąpski (1881-1996) – fundator i współorganizator KUL* (Warszawa 1996) i *Ksiądz Idzi Radziszewski 1871-1922* (Lublin 1998). W tej katedrze podjęto też badania nad historią opieki społecznej. W serii *Fontes* (Towarzystwo Naukowe w Toruniu) prof. Litak wydał *Acta wizytacji generalnej diecezji inflanckiej i kurlandzkiej czyli piltyńskiej z 1761 r.* (Toruń 1998), ważne także dla szkolnictwa i dziejów opieki społecznej w Inflantach polskich i Kurlandii, a P. Gach – m.in. *Struktury i działalność duszpasterska zakonów na ziemiach dawnej Rzeczypospolitej i Śląska w latach 1773-1914* (Lublin 1999).

W **Katedrze Historii Opieki Społecznej**, kierowanej przez prof. Mariana Surdackiego, podejmuje się badania z historii opieki społecznej. Kierownik Katedry wydał z tej dziedziny książkę *Opieka społeczna w Wielkopolsce Zachodniej w XVII i XVIII wieku* (Lublin 1992) oraz *Dzieci porzucone w szpitalu Świętego Ducha w Rzymie w XVIII wieku* (Lublin 1998).

W **Katedrze Filozofii Wychowania**, którą kieruje prof. Wojciech Chudy, prace badawcze koncentrują się wokół takich problemów, jak etyka ogólna i szczegółowa, filozoficzne podstawy pedagogiki, filozofia kłamstwa w aspekcie etyczno-pedagogicznym, antropologiczno-etyczne podstawy wychowania, a zwłaszcza prawdziwościowe poznawcze fundamenty. W ramach tej problematyki W. Chudy opublikował m.in. *Refleksja a poznanie bytu. Refleksja in actu exercito i jej funkcja w poznawaniu metafizycznym* (Lublin 1984); *Filozofia wieczysta w czas przelotu. Gdańskie wykłady z filozofii klasycznej z roku 1981* (Lublin–Warszawa–Kraków 1986); *Rozwój filozofowania a „pułapka refleksji”. Filozofia refleksji i próby jej przewyciężenia* (Lublin 1995).

Katedra Psychopedagogiki, kierowana przez ks. prof. Józefa Wilka, zajmuje się problematyką diagnozy charakteru w aspekcie jego funkcji i korelatów osobowości, psychologicznymi aspektami przebaczenia oraz funkcjonowaniem i wpływem katolickich ruchów religijnych na młodzież. W projektach badawczych katedry znajduje się także problematyka aplikacji teorii psychologicznych na gruncie pedagogiki oraz zagadnienie nowych zastosowań wyników badań psychologicznych.

Katedra Pedagogiki Społecznej, którą kieruje prof. Edward Mazurkiewicz, koncentruje badania nad formułami dyscypliny stosowanej i struktur dyscypliny w klasycznej pedagogice społecznej w Polsce oraz zajmuje się diagnostyką w praktyce pedagogiki społecznej. Kierownik katedry, oprócz wielu artykułów i rozpraw opublikowanych w pracach zbiorowych wydanych w kilku ośrodkach akademickich w kraju, wydał dwie książki: *Sprawność działania w pedagogice społecznej Heleny Radlińskiej* (Wrocław 1983); *Sprawność działania w pracy socjalno-wychowawczej* (Warszawa 1986).

Prof. Zofia Matulka opublikowała m.in.: *Programowana nauka języka polskiego* (Warszawa 1981); *Metody samokształcenia* (Warszawa 1983); *Programowanie nauki o języku. Z badań nad modernizacją metod nauczania* (Warszawa 1984); *Samowychowanie chrześcijańskie* (Toruń 1995).

W **Katedrze Pedagogiki Rodziny**, kierowanej przez ks. prof. Józefa Wilka, główne kierunki badań to: problematyka wychowania w rodzinie, zagadnienie duszpasterstwa rodzin, młodzież wobec małżeństwa i rodziny, rodzina a współczesne problemy wychowawcze młodzieży. Warto zwrócić tu uwagę na książkę ks. prof. Wilka pt. *Znaczenie pierwszych doświadczeń dla religijnego wychowania małego dziecka w rodzinie* (Lublin 1997) oraz wydaną pod jego redakcją pracę zbiorową *Współczesny wychowawca w stylu Księdza Bosko* (Lublin 1998).

W **Katedrze Pedagogiki Porównawczej**, kierowanej przez ks. prof. Edwarda Walewandra, główne kierunki badań dotyczą związków między procesem pedagogicznym a funkcjonowaniem zjawisk kulturowych zarówno w sferze społecznej, jak i jednostki; poszukiwania wspólnej płaszczyzny dla tradycyjnej pedagogii i kultury rozumianej w sensie dynamicznym jako tworzenie wzorców wartości, wytyczanie celów ludzkiej twórczości i kształtowania postaw; multikulturowego aspektu wychowania i przyswajania treści stanowiących budulec osobowości. Badania katedry wydobywają wspólne elementy wychowawcze występujące w różnych, niekiedy nawet zamkniętych środowiskach wychowawczych oraz szukają możliwości ich zastosowania. Walewander wydał książkę pt. *Wychowanie chrześcijańskie w nauczaniu i praktyce Kościoła katolickiego na ziemiach polskich w II połowie XIX w.* (Lublin 1996, wyd. II). W 1996 r. zainicjował wydawnictwo „Biblioteka Pedagogiczna” seria – A: Studia oraz B: Materiały i dokumenty. Jego celem jest popularyzowanie m.in. polskiej klasyki pedagogicznej. W serii B dotychczas ukazała się (jako t. I) rozprawa J. W. Dawida *O duszy nauczycielstwa* (Lublin 1997), natomiast w serii A – książka ks. E. Walewandra *Problematyka wychowawcza w środowiskach emigracyjnych* (Lublin 1999). Celem serii wydawniczej jest umożliwienie jak najszybszej cyrkulacji osiągnięć badawczych instytutu, a zwłaszcza młodszej jego kadry. Prof. Mieczysław J. Adamczyk wydał książkę pt. *Szkoły pijarskie w Podolinie* (Wrocław 1995 oraz – wraz z A. Łodyżyńskim – *Wybrane zagadnienia szkolnictwa i wychowania w świecie [Materiały pomocnicze dla studentów]* (Stalowa Wola 1998).

W okresie międzywojennym rozwijano w KUL pedagogikę kultury i pedagogikę normatywną opartą na filozofii wartości. Po II wojnie światowej pedagogika KUL-owska jako pierwsza w Polsce przedstawiła całościową koncepcję procesu wychowania; dokonała rozróżnienia między trzema systemami wychowawczymi: liberalnym, socjalistycznym i chrześcijańskim. Miało to szczególne znaczenie w okresie, kiedy obowiązywała niepodzielnie pedagogika marksistowska. Osiągnięcia te były zasługą prof. Stefana Kunowskiego (1909-1977), twórcy teoretycznych koncepcji wychowania chrześcijańskiego³. Prof. Kunowski opublikował m.in.: *Elementy pedagogiki*, cz. I i II (Lublin 1946), *Proces wychowawczy i jego struktury. Temperament, indywidualność, charakter, osobowość* (Lublin 1946). Jego fundamentalna praca *Podstawy współczesnej pedagogiki* była gotowa do wydania już w 1972 r. Ukazała się jednak dopiero po śmierci autora (Łódź 1981). Dzieło to stanowi cenny wkład do współczesnej pedagogiki katolickiej. Inna praca Kunowskiego – *Wkład polskich zgromadzeń zakonnych do pedagogiki katolickiej* – czeka na opublikowanie jako kolejny tom serii A „Biblioteki Pedagogicznej”.

Obecnie studia pedagogiczne na KUL charakteryzują się: integralnym ujęciem wychowania, upowszechnianiem dorobku pedagogiki katolickiej i prowadzeniem badań w tym zakresie, szerzeniem działalności opiekuńczo-wychowawczej Kościoła oraz ukazywaniem dorobku oświaty polskiej poza granicami kraju. W programie studiów pedagogicznych rozbudowane są też zagadnienia filozoficzne. Wprowadzono tu nowatorski wykład z psychologii prenatalnej oraz z pedagogiki katolickiej, historii opieki społecznej oraz metod wychowawczych, takich jak m.in.: kontakt pomocny czy dynamika grupowa w przygotowaniu do małżeństwa. Badania w ramach Instytutu Pedagogiki grupują się wokół następujących zagadnień: pedagogika integralna, pedagogika katolicka, historia opieki społecznej oraz kościelne działania opiekuńczo-wychowawcze, dzieje oświaty polskiej (również za granicą), funkcjonowanie rodzin niepełnych, nowoczesne metody pracy wychowawczej, współczesne funkcje opiekuńcze szkoły.

Instytut Pedagogiki zorganizował wiele ważnych sympozjów naukowych: „Rodzina w badaniach na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim” (Lublin 1980); „Osoba niepełnosprawna i jej miejsce w społeczeństwie” (Lublin 1984); „Rodzina niepełna” (Lublin 1985); „Pielęgniarka – pacjent. Nowe modele opieki i pielęgnowania” (Stalowa Wola 1991); „Szkoła – nauczyciel – uczeń” (Stalowa Wola 1991); „Problemy aksjologiczne w pedagogice ogólnej” (Dąbrowica k. Lublina 1996). W dniach 16-17 kwietnia 1998 r. odbyło się w KUL sympozjum nt. „Współczesny wychowawca w stylu ks. Bosco”, zorganizowane przez Katedrę Pedagogiki Rodziny z okazji 100-lecia działalności księży salezjanów w Polsce. W dniach 11-12 XII 1998 r. miało miejsce sympozjum „Wychowanie-Kultura-Chrześcijaństwo”, którego organizatorem była Katedra Pedagogiki Ogólnej. W ramach Katedry Pedagogiki Porównawczej 24-25 maja 1999 r. odbyło się sympozjum naukowe nt. „Katolicka i liberalna myśl wychowawcza w latach 1918-1939”.

---

³ G. K a r o l e w i c z, *Nauczyciele akademicki Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego w okresie międzywojennym*, t. II: *Biogramy*, Lublin 1996, s. 119-121; por. też: S. W o ł o s z y n, *Nauki o wychowaniu w Polsce w XX w. Próba zarysu encyklopedycznego*, Warszawa 1992, s. 89, 90.